

PETDESETLETNI ROJSTNI DAN ŽARNICE

Člani jubilej največje Edisonove iznajdbe. Ves svet bo nočjo razsvetljen njemu v čast.

Električna luč se je rodila 21. oktobra 1879 v Menlo Parku, N. J., pri New Yorku. Njen rojstni dan je bil takrat star 32 let. Danes je električna žarnica stara 50 let in njen oče, sivolasi starček, ki pa je še vedno kretnjak in delaven, pomaga obhajati zlati jubilej svoje velike iznajdbe. Vsa mesta Amerike in mnogih drugih dežel — pravzaprav bi morala v slehernem kraju na svetu, kamor vodi električna žica — bodo nočjo razsvetljena v povečanem žaru v znak te proslave.

Med vsemi velikimi iznajdbami zadnjega stoletja je bila električna žarnica ena največjih. Bil je to tak akor napredka, kakršnega morajo pojmiti le oni, ki živijo v one "temne dobe," ki sta svetili le brleča petrolejska in sveča ali nekaj časa plinova s smrdljivim plamenom. Edison je bil prvi, ki je dal svetu svetlo brez plamena.

Toda Edisonova električna svetilka ni prišla v enem dnevu. Veliko je bilo truda in stroškov, predno je mladi iznajditelj pred pol stoletjem dosegel, kar je hotel. Bile so tudi druge ovire. Resni "učenjaki" tega časa so ga svarili, da brez plamena ni luči. "Ako hoče imeti luč, mora imeti ogenj," pravili so. "V praznini ne gori luč." Ako bi bil mladi Edison poslušal "učenjake" svojega časa, bi morda še danes ne bilo žarnice. Ali on jih ni poslušal. Šel je dalje, poskušal in poskušal — in končno je imel luč, ki je gorela brez goriva in v praznini!

Prva električna luč je svetila samo osem minut in ugasnila. Karbonizirana (zogljenena) ogljasta nit v stekleni obločki, ki je prva žarila med dvema naelektriziranimi koncama, se ni obnesla. Neverjetno, da je Edison sam pravi, da je ta iznajdba stala \$40,000, predno je bila postavljena na trg. On je eden zadnjih iznajditeljev, ki so sami nosili vse stroške in vse sami naredili. Danes so večje iznajdbe delo združenih sil in financ v laboratorijih velikih družb kot je General Electric, Westinghouse itd. Edison ni imel nikogar, imel pa je bil sam, ki ga je zaslužil s prejšnjimi iznajdbami; tako je z njegovo iznajdbo pomagal do druge svetovne vojne, ko je pomagal po vsem svetu, da so iskali potreben material, dokler ni našel na pravo mesto.

Velik ženin je Edison, svetilka se še ni utrudila, ki je pri svojih 82 letih še vedno na delu, čeprav je bogat in mu ničesar ne manjka. Edison je delavec, ne pa znanostnik in tehnik, ki je bil eden največjih revolucij. Člani delavci so upanje bodočnosti, kajti oni so nosilci prave civilizacije.

Naj živi Thomas Alva Edison mnogo let!

Češki sodnik obsojen v smrt.

Praga, 19. okt. — Sodnik obsojen v smrt radi umora svoje žene. Sodnik se je izgovarjal, da je ubil ženo iz razloga, da jo ni hotel imeti, ker je bila neopredeljena bolna.

10 delavcev ubitih v Španiji.

Bilbao, Španija, 19. okt. — V lokalni livarni je včeraj eksplodiral kotel in 10 delavcev je ubitih ter 20 ranjenih.

Sveta vojna proti ateistom prihaja

Indianapolis, Ind.—Tu je bila 18. t. m. inkorporirana "Narodna asociacija za potlačitev ateizma." Organizacija, ki bo imela svoj glavni stan v Indianapolisu, namerava ustanoviti podružnice po vseh državah. Na čelu tega gibanja, ki napoveduje sveto križarsko vojno proti ateistom — proti pristašem svobodne misli sploh — so izključno fundamentalistični evangelisti in pridigarji, nedvomno pa najdolge oporo tudi v katoliških krogih. Varni kapitalisti bodo financirali kampanjo.

Klin se izbilja s klinom, mori Muste

Muste priporoča toliko stavek, da jih država ne bo mogla razbiti. Profesor Mitchell vidi nove masakra.

New York. — (F. P.) — Vojna na jugu je bila predmet razmotrivanja na sestanku newyorške podružnice Lige za industrijsko demokracijo, ki se je vršil pretekli teden. Med drugimi sta govorila tudi A. J. Muste iz Brookwooda in predsednik Konference za progresivno delavsko akcijo ter profesor Broadus Mitchell iz vseučilišča John Hopkinsa.

Nasilja zadnjega časa na jugu, predvsem masakr v Marionu, predstavljajo po Mustejevemu mnenju pričetek novega poglavlja v ameriškem delavskem gibanju. Organiziranje začnejo tovarne na jugu mora biti bojni kile ameriškega delavstva.

Ako se tega ne doseže, je razpad Ameriške delavske federacije neizogiben, kakor tudi poslabšanje delovnih razmer izven južnih držav. Z ozirom na strahovladno in policijsko razbijanje stavek mora biti naš odgovor oklicanje toliko stavek, da jih soldateska ne bo mogla razbiti," pravi Muste.

Profesor Mitchell vidi v situaciji na jugu ponovitev tragičnih faz kapitalizma, ki so se odigrale v stoletju predvojnega Amerike na severu. Šlieni masakri, kot se je odigral v Marionu in v drugih slučajih industrijskih bojev, se bodo še ponovili. Kljub temu on upa, da bo progresivno delavsko gibanje pospešilo prehodno dobo iz kapitalistične sužnosti v industrijsko demokracijo.

Tom Tippet in Alfred Hoffman sta na sestanku orisala bedni položaj in neverjetno izkoriščanje tekstilnih delavcev. Norman Thomas je pa apeliral na navzoče za prostovoljne prispevke za pomoč stavarjem in nabral v ta namen \$300.

Demonstracije v Jugoslaviji se nadaljujejo

Policijska zaplenila vse časopise v Zagrebu.

Belgrad, 20. okt. — Protiitalijanske demonstracije po vsej Jugoslaviji radi eksekucije slovenskega študenta v Pulju so postale že tako velike, da jih mora policija s silo tlaciti. Včeraj je policija zaplenila vse liste v Zagrebu, ker so poročali o eksekuciji dijaka. Slika ustreljenega Vladimirja Gortana se pojavlja v črnem okvirju v oknih. Medtem pa so Italijani v Zadru danes uprizorili demonstracije proti Jugoslaviji in razbili okna na vseh jugoslovanskih lokalih.

Maročani ubili 50 legionarjev.

Pariz, 19. okt. — Maroški domaćini so te dni napadli francoske čete v Alžiru in ubili 50 mož francoske tujske legije.

VODITELJ MASA-KRA OPROŠČEN KRIVDE

Serif Adkins in sedem njegovih pomočnikov spoznanih nekrivim po preiskovalnem sodniku.

Marion, N. C. — (F. P.) — "No use goin' in there — you won't hear nothin' but lies — and then swearin' on the holy book, too." To cinično mnenje marionskih stavarjev z ozirom na preiskavo masakra je dokaj opravičeno. Preiskovalni sodnik Harding je oprostil krivde ubojništva šerifa Adkina in sedem izmed petnajstih deputijev. Rezultat dosedanje preiskave pokazuje v veliki meri, da je ves proces navadna farsa. Sodnik Harding očividno stremi, da po belu ta čin grozodejstva, ki bo zapisan v zgodovini delavskih bojev spredno z masakri v Homesteadu, (Pa.), Ludlowu, (Colo.), Virdenu, (Ill.) in v Calumetu, (Mich.)

Justica Severne Karoline je na strani tekstilnih podjetnikov. Ako bo obveljal odlok sodnika Hardinga, bo prišlo pred sodišče in sedem šerifovih deputijev; in šerif Adkins, ki je dal povelje za hladnokrvno streljanje in po izpovedi prič se je streljanja tudi sam udeležil, bo "scot-free". Z njim vred bo oproščenih tudi sedem njegovih pomočnikov, ki so po izjavi prič tudi spali krogle na bežeče in neoborožene stavarje.

Možnost sicer obstaja, da lahko pridejo pred sodišče, ako bo zahteval okrajni pravnik. Vendar je pa odlok preiskovalnega sodnika nadvse ciničen, ker daje dovolj potuše policiji, da lahko ob vsakem slučaju provocira stavarje in jih potem hladnokrvno postrelji.

Da obstaja dvojna mera "justice" v Severni Karolini, je razvidno tudi iz dejstva, da se nahaja 60 stavarjev pod obzobjem "upora proti državi", ker so se uprli metanju družin na cesto. Ako bodo spoznani krivim, jih čaka petnajsetletna ječa.

Ako pomagati si odgovoren za umor šestih stavarjev in za ranjenje štirindvajsetih, obstaja možnost, da bo oproščen; ako pa insistira na svojo slovesko pravico, da ima priliko živeti v bormem stanovanju — well, to pa je že upor proti državi. Taka je justica v Severni Karolini.

Stavka pri Marion Mfg. kompaniji, pred katere tovarno je prišlo do masakra, je oficijelno razglašena. Na stavki je okrog petsto delavcev. Tovarna obratuje s skabi; teh je okrog 140. Med temi je okrog polovica importiranih.

Stavarji zahtevajo, da družba odpusti vse skebe; da se izvoli nepristranski odbor, ki bo odločil v zadevi odpuščenih stavarjev; da družba v Clinchfieldu ponovno prične z nočnim obratom. Odgovor obeh kompanij je, da ne marajo imeti nobenih stikov z unijo.

Ker se oblasti in tovarnarji boje novih nemirov, so bile novice za izgnanje stavarjev iz kompanijskih koč začasno preklicane.

Anglija zgradi predor pod morjem?

London. — Ideja, da se Anglija zveže z evropskim kontinentom s predorom, je bližje realizaciji kot kdaj v 50 letih, odkar je bila prvič sprožena. Posebna komisija, ki je bila imenovana preteklo pomlad, bo pričela vladati, da prične z gradnjo predora pod Anglijskim zalivom, ki jo bo zvezal s Francijo. Pri delu bi bilo uposlenih 12,000 delavcev štiri leta. Napravljen bi bil tako, da bi bil v slučaju vojne lahko zalit z obeh strani.

Stara garda pogovno poražena v senatu

Blainov amandmanj proti produktom prislilnega dela sprejeti. Mellonov senator Reed zastoj manevriral.

Washington. — (F. P.) — Ako bo senat porabil pol dneva za sprejetje posameznega amandmana k carinaki predlogi, bo preteklo najmanj dva leti, predno bo tarifna predloga spravljena pod streho. Pol dneva je debatalo o Blainovem amandmanu, ki zabranjuje importacijo produktov v deželo, ako so producirani pod razmerami prislilnega dela.

Proti amandmanu se je najbolj upiral senator Reed iz Pennsylvanije, katerega je senator George sarkastično nazval v debati "starejšega člana carinske firme Reed, Wolf & Co." Reed je takoj zapopadel dalekosežen pomen Blainovega amandmana. (Argumentiral je, da ta pomeni, da ne bodo mogli ameriški kapitalisti uvažati surovega kavečka, sladkorja, dišav (spices), tobaka in drugih tropskih pridelkov, ki so večinoma pridelani na plantažah, kjer obstaja prislilno delo.

Blain mu je odgovoril, da je namen amandmanu protikratirati ameriško delavstvo pred konkurenco tlačanega dela, ki obstaja v Vzhodni Indiji, Braziliji in drugih tropskih deželah, katere so zaslužili britajci, portugalski, francozi in danaki kapitalisti.

Blain je tudi navajal, da je o tej črni pegi slovesanstva govorila zadnja seja delavskega urada Lige narodov. In ako ne more Liga prikliti zapadnih kapitalistov, da odpravijo tako in suženjstvo, je tedaj čas, da jim Amerika pove, da mora biti suženjstva konec po vsem svetu.

Reedu so se pridružili tudi drugi starogardisti, ki so točili krockodilске solze, ker se skuha prizadete evropske kapitaliste prisiliti na ta način, da odpravijo izkoriščanje črnega plemena po belem človeku. Ker so starogardisti naskakovali tudi drugi progresivci, je Reed končal obstrukcijo in je bil na glasovanju poražen s svojo kompanijo vred.

Policija pomaga razbijati stavko

Tamanitje so dali na razpolago 1500 policajev otnim kompanijam.

New York. — (F. P.) — Stavka 2000 razvalovalcev gorolna v New Yorku nudi nadvse patetično sliko. Predzadnji teden je centralna unija indostiralna vse kandidate tamanitske (demokratske) administracije, tedaj pozneje se je ta administracija vrgla z vso silo na stran olnih kompanij, katerim pomaga s 1500 policajji, da zlomijo stavko.

Radi tega je Standard Oil družba naznanila, da niti ne misli, da bi priznala unijo voznikov in z njo sklepala pogodbo. Isto so sklenile Mellonova, Sinclairjeva in druge družbe.

Kljub temu, da imajo stavarji močne stavkovne straže, je stavka za nje v slabem stanju. Tisoč policajev spremlja avtostrake in nudi protekcijo skebom. Avtostrake spremlja tudi 275 policajev na motornih kolesih in 300 policajev na konjih. Ves stavkovni teren je podoben vojaškemu manevrom. Razlika je v tem, da je policija vedno pripravljena na fakičen napad.

Tudi za gangsterje so prišli zlati časi. Družbe so jih uposile v večjem številu. Alianca med črnimi karakterji in tamanitsko policijo je dobila v tekoči stavki perfektnost. To je tudi rezultat tamanitskega anektiranja centralne unije, katere je v veliki meri moralno odgovorna za patetično situacijo.

OBRAVNAVA BIVŠEGA TAJNIKA FALLA

Sodnik odločil, da porota sliši celo afero. Fall igra na simpatična čustva porote.

Washington. — (F. P.) — Kak bo rezultat sedanje obravnave proti prejšnjemu notranjemu tajniku Fallu, ni preveč težko ugantiti. Fall in njegov zagovornik Frank Hogan igrajo sproti vlogo na simpatična čustva porote, ki bo odločila o njegovi usodi.

Falla, ki se mora zagovarjati radi velike korupcije v zvezi z olnim škandalom, neguje pred poroto skupina bolniških stradan in zdravnikov. Za navnega človeka je sila res žalostna in nenavadna. Po izjavi zdravnikov in zagovorništvu je Fall jako bolan in radi tega mora sedeti v bolniškem vozičku in imeti dobro bolniško oskrbo.

Na poroto je ta igra očividno naredila zaželjeni učinek. Ne pa na sodnika Hita. On je odločil, da mora porota slišati celo zadevo o koruptni transakciji. Proti introdukciji te evidence se je jako boril zagovornik Hogan, ki je zaslužil z zagovarjanjem oljnega magnata Dohenyja. milijon dolarjev.

Zaslišanih je bilo že več "prominentnih" prič; med njimi je pričal Doheny, da ni dal Fallu \$100,000 z namenom, da bi ga podkupil. Transakcija med njima je bila čisto prijateljska. On je Fallu je pomagal iz finančnih zadreg kot staremu prijatelju.

Kot priča je bil poklican notovnični koruptor in lovilec rdečkarjev Harry M. Daugherty, katerega je senator Wheeler pognal iz justičnega tajništva. Daugherty je pričal, da ni bil nikdar vprašan za odlok, če je bila premetitev olnih rezerv iz delokroga mornariškega departmanta pod delokrog notranjega departmanta legalna ali ne.

Poleg stotisočaka, ki ga je Fall prejel od svojega prijatelja Dohenyja za časa notranjega tajništva, je porota tudi izvedela, da je obtoženec prejel od oljnega magnata Sinclairja vaoto \$233,000. Za ta znesek je Sinclair prejel Teapotdomsko oljno rezervo, ki je vredna nad sto milijonov dolarjev. Najvišje zvezno sodišče je transakcijo razveljavilo in o nji izrekli mnenje, da predstavlja največjo korupcijo.

Izgreji v Belgiji proti Italiji.

Bruselj, 19. okt. — Velika množica Belgijcev je snoči napadla s kamenjem italijansko poslaništvu in oddanih je bilo pet streljev iz revolverja. Nihče ni bil zadet. Sovražne demonstracije so bile v znak protesta proti zaroki belgijske princeze Marije Jožefe z italijanskim kronprincom Umbertoom. Patriotični Belgijci pravijo, da so proti temu, da bi bila njihova princeza le žena kraljevske figure pod Mussolinijem.

Ruski letalci v Kaliforniji.

Oakland, Cal. — Rusko letalo "Zemlja sovjetov" je v soboto dospelo sem iz Vancouverja, Wash. Daljavo 600 milj je premerilo v šestih urah in 21 minutah. Rusi so imeli teden dni zamude v Seattleu. Ko so se v petek zjutraj končno dvignili v zrak, so morali na tla v Portland, ker je olje uhajalo. Drugi dan so nadaljevali polet. Sprejem v Oaklandu je bil velik. Množica komunistov je mahala z rdečimi zastavicami.

Francija navadila na komuniste.

Pariz, 19. okt. — Policijska je danes aretirala 60 vodilnih komunistov, ki so obtoženi "zarote proti zunanji varnosti države."

A. F. of L. nastopila proti verskim unijam

Toronto, Ont., 19. okt. — Konvencija Ameriške delavske federacije je bila včeraj zaključena. Na zadnji seji se je federacija bavila s katoliškimi unijami v provinci Quebec in konvencija je ob sodila to gibanje kot "obzvalovanja vredno, ker nasprotuje bona fide unijam v Kanadi in Združenih državah ter služi v prvi vrsti lokalnim cerkvenim voditeljem, nikakor pa to gibanje ne predstavlja stališča katoliške cerkve v splošnem."

Dr. Frank napoveduje novo dobo zdravilstva

Nacionalizirana zdravniška mašina nadomesti privatno prakso.

Chicago. — Dr. Glenn Frank, predsednik wisconsinake univerze, je v petak na zaključni seji kongresa ameriških kirurgov v hotelu Stevens predenil zborovake z rasnim svarilom, da prihaja v Ameriki državni medicinski trust, ki pomete s privatno zdravniško prakso, ako se zdravniki sami čimprej temeljito ne reformirajo.

Dr. Frank je v svojem govoru imenoval "zdravniško mašino," ki prihaja, katere pa ni definiral. Vsekakor je imel v mislih medicinski aparat pod državno kontrolo. Rekel je z emfazo, da je doba medicine, ko zdravniki samo čakajo na bolnike in žive samo ob boleznih, pri kraju. Nova zdravilska doba bo zahtevala zdravnike, ki znaajo bolnika prepričati, da ne pride.

Amerika danes utrpel letno tiso milijardo in 800 milijonov dolarjev ekonomske škode valed bolniki, ki bi bile lahko preprečene in valed prezgodnjih smrti, ki nastajajo iz prepredljivih boleznih. To ogromno izgubo je treba odvrniti, kar se pa lahko doseže le s preventivno medicino. Zdravniki bližnje bodočnosti bo moral paziti, da nihče ne sboli v njegovem distriktu; če se ne bo sam brigal, prevzame to skrb država na čelu organiziranih industrij.

Dr. Frank je tudi rekel, da ne samo zdravnik, pač pa tudi kuhar, mesar, grobarist in vaukdo, ki ima opraviti z živili, bo odgovoren za zdravje ljudi.

Čuvaj kongresa umri.

Washington. — Izdatelj "Searchlighta" Lynn Haines ne bo več delal nadloge kongresnikom dvojne morale. S svojo žarnico je prepodil marsikateroga zajca izza grma. Njegov poseben pokle je bil ta; da je pazil, kaj delajo posamezni zakonodajci v ameriškem kongresu in je njihov rekord objavil v svoji mesečni publikaciji. Napisal je tudi par kritičnih knjig o ameriški vladi, taki kot je in ne kot jo slikajo bolškim otrokom. Umri je v starosti 55 let.

Arizona je proti doigim vlakom.

San Francisco. — V očeh zveznega sodišča ima država popolno pravico, da potom zakona skrajša predolge vlake. Tako postavlja sprejele država Arizona, ki določa, da prometni vlaki ne smejo šteti več kot 70 vagonov in osebni pa 14. Proti uveljavljenju tega zakona sta iskali sodnijsko prepoved Southern Pacific in Santa Fe železnici. Trije zvezni sodniki so odklonili izdati injunkcijo.

Poslali denar po zraku, ustavili naval na banko.

Chicago. — V petek je federalna rezervna banka v Chicagu poslala pol milijona dolarjev v gotovini z aeroplanom v Taylorville, Ill., kjer je bil naval viagateljev na štiri banke. Tri banke so že zapre vrata in četrti je že zmanjkovalo gotovine za izplačevanje, ko je letalo prineslo denar. Naval je nato prenehal.

S. KONVENCIJE AMER. DELAV. FEDERACIJE

Zahteva znižanja imigracije. Laboritaki poročevalci se čudijo patriotizmu in raskošnosti. Sporne resolucije umaknjene.

Toronto. — (F. P.) — Ameriška delavska federacija zahteva še večje znižanje imigracije. Predvsem iz vzhodne Evrope in južne Amerike. Glede prve federacije zahteva, da se sedanja kvota zniža za polovico.

Z ozirom na imigracijo iz Južne Amerike federacija zahteva, da se ustanovi dvaodstotna kvota na podlagi ljudskega štetja iz leta 1890. Bolj liberalno stališče jo zavzela napram Kanadi. Detroitka delegacija je zahtevala, da federacija stori korake, da se preprečijo dnevnim naval delavcev s kanadske strani v Detroit.

Veliko število delavstva, ki si- vi na kanadski strani mesta, prihaja dnevno na delo v Detroit in se svezter vrača domov. Ker pa ima federacija večje število članov v Kanadi, oziroma unije, ki so priključene k nji, bi ugoditev želji detroitake delegacije pomnilo sovražne čin napram Kanadčanom. Mesto tega je konvencija enostavno izrekla željo, da se bodo neprilike normalno poravnale in da bo kanadsko delavstvo pasilo, da ne bodo v Kanado prihajale prevelike trupe priseljencev iz Evrope.

Ko je prišel Ramsay MacDonald v Toronto in nagovoril konvencijo, so bili med članikarškimi poročevalci, ki so spremiljalidelaškega premijerja, tudi anglijski delavski žurnalisti. Oudili so se patriotizmu konvencije in prosperiteti delegatov.

Na odru so namreč rasobele- ne ameriške in angleške zastave. Laboritaki poročevalci so rekli, da angleških strokovnih kongresov ne ovijajo z angleško zastavo, pač pa z rdečo. Te pa na federaciji konvencije manjka. Čudili so se tudi prosperiteti delegatov. "Na naših kongresih ne prihajajo delegatje v finih oblekah in tudi ne kade dragih smodk," je bil njihov komentar.

Resolucije o Brookwoodu in za sprejetje Amalgamated Clothing Workers unije so bile po predlagateljih umaknjene. S tem se je konvencija rešila spornih zadev.

Gastonijski drakelet voditelji oproščeni

Porota v Concordu sponala štiri pretepače nekrižim.

Concord, N. C. — Obravnava proti štirim voditeljem protikomunističnih izgrediv v Gastoniji je bila končana tretji dan s oprostivjo vseh obtožencev. Porota se je posvetovala samo eno uro, nakar se je vrnila s pravorekom, da ni nihče kriv ugrabljenja in pretepanja Bena Welsa in dveh drugih voditeljev stavke v noči 9. septembra t. l. Oproščeni voditelji so tovarniški delovodja Morehead in trije njegovi nameščenci v Lorryju.

150 socialistov aretiranih v Latviji.

Riga, 19. okt. — Včeraj je bila v Latviji enodnevna generalna stavka v znak protesta proti odluku vlada, da se delavskim društvom odvzame kontrola nad bolniško podporo. Med stavko je policija aretirala 150 socialistov, med katerimi je pet poslancev.

Ford zgradi novo tovarno v Nemčiji.

Berlin, 19. okt. — Henry Ford zgradi v Kolnu avtno tovarno za Porenje.

PROSVETA
THE ENLIGHTENMENT

GLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE TROPORNE JEDNOTE

Organ of and published by the Slovene National Benefit Society

Narodnina: za Zdravne drlave (vsevo Chicago) in Kanada \$2.00 na leto, \$3.00 na pol leta, \$1.50 na četrt leta; za Chicago in Cleveland \$1.50 na leto, \$2.25 na pol leta; za inostanstvo \$2.00.

Subscription rates for the United States (except Chicago) and Canada \$2.00 per year, Chicago and Cleveland \$1.50 per year, foreign countries \$2.00 per year.

Gene signatur po dopovedi.—Rekopisi ne vratajo.

Advertising rates on agreement.—Manuscripts will not be returned.

Navedi na vsak list ime stika z urednikom:

PROSVETA
2487-59 South Lawrence Ave., Chicago, Illinois.

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

GLASOVI IZ NASELBN

Vesti iz Detroita.

Detroit, Mich. — Tukajšnje delavske razmere so popolnoma zanič in že več naših rojakov se je zadnje čase podalo v druge kraje za delom.

V ponedeljek, dne 21. oktobra, bomo videli v Fordovih tovarnah predsednika Hooverja, Thomasa Edisona in Forda. Priprave bodo stale velikanske vsote denarja. Dne 18. oktobra je prišlo graditi oder in mostiče ter prehode nad pettisoč mizarjev, da bo odličnim posetnikom omogočen obhod iz tovarne v tovarno in okrog strojev. Obisk je napovedan ob eni popoldne. Cisti se in barva vsepovsod, in vse bo okrašen z zastavami ter razsvetljeno z različnimi električnimi lučmi. Vse se giblje, kot čebule. Kaj bo, bomo potem videli in o tem poročali.

Tukajšnji klub SDJ priredi dne 27. oktobra dve igri. Program prične ob 3. popoldne. Prva igra je "Carodejna brivnica", druga pa "Vedeš". Obe sta zanimivi burki. Na programu imamo tudi deklamacije. Za godbo bo skrbel znani Šnajdrev orkester. Prigrizek bo v pristnih domačih klobasah in štruktijih ter podobnem. "Govornik" pride iz daljne Kalifornije in bo govoril v stranski sobi.

Vatopnice so po 50c za odrasle. Veselica se vrši v Slovenskem delavskem domu na So. Artillery ave. Uljudno vabimo vse občinstvo, da poseti našo prireditel. Na svidenje 27. oktobra!

A. Kovacich, tajnik.

Če je možiček predober ...

Chisholm, Minn. — Dovolj ne naj mi bo, da poročam o zanimivem dogodku, ki se je dne 1. prijetil v okrajni ječi. Pred par tedni je bila Mary Kasun obojena na osem mesecev zapora radi kršitve prohibicije. Nekega dne je pa postala Mary šejna in zaželela si je kozareček dobrega vina. Svojo željo je sporočila svojemu soprogu Stevu, dobremu in postrahljivemu možičku, ki ji ni nikdar odrekal nobene prošnje. Tako se je Steva napotil, da obišče svojo ženo. S seboj je vzel galono vina in to je bila njegova nesreča. Ko je prišel v zapor, je velik vohov, ki ga je Steva nosil s seboj, vzbudil šerifovo pozornost. Ustavil je Steva, pregledal zavoj in našel prepovedano kapljico. Šerif, ki ni poznal nobenega usmiljenja, je nato odgnal ubogega možička pred strogega sodnika, ki je Steva obsodil na plačitev sto dolarjev kazni.

"Sto dolarjev globe za galono vina je draga reč, vrhgate so mi vzeli tudi plačilo, kar je vse kakor preveč," je modroval Steva, ko se je tako olajšan za sto dolarjev vračal proti svojemu domu. — Poročevalec.

Seje državljankega kluba.

Barberton, O. — Seje tukajšnega državljankega kluba se vrše: Prva dne 27. oktobra ob 7. zvečer v dvorani društva "Domovina" na 14. cesti. Na tej seji bodo zastopani kandidati, ki skušajo dobiti urade v tem mestu. Druga seje se vrši dne 3. novembra (par dni pred volitvami). Na tej seji se bo lahko razpravljalo o kandidatih, kateri bi bili boljši za župana, za sodnika, za zastopnika mestnih zadev itd.

Na seji dne 3. novembra se bo tudi podučilo volilce, ki še niso prej nikdar volili, kako izpolniti glasovnice, da ne bodo njih glasovi zavrnjeni. Kajti dne 5. novembra, na dan volitev, bo precej glasovnic v izpolnitve. Da se izognemo komplikacijam, je potrebno, da se volilcem raztolmači.

Frank Likovich, predsednik kluba.

Slovenska svatba.

Buhl, Minn. — Dne 12. oktobra sta se tukaj poročila gđ. Mary Kutzler in g. Frank Goryup, oba člana SNP. Na njuni svatbi smo se dobro bavali pozno v noč. Novoporočenca si bosta ustanovila svoj dom v Barbertonu, O. Mnogo sreče obema v novem stanu.

Poročevalec.

Opazko

Kadarkoli mislim na množice delavcev in kmetov krišem sveta, ki kot slepi tavajo po temi, sprejemajo laži svojih mnogobrojnih zajedalcev za čisto resnico ter si ne dajo dopovedati, da črna ni belo in obratno; da rešitev iz bede in siromaštva ne bo prišla "od zgoraj"; da pa se lahko rešijo mizerije in težkih spon sami, se vselej spomnimo na sledečo zgodbo, ki sem jo prvič čul pred kakimi desetimi leti v domačem kraju.

Priletel župnik je prošil svojega mežnarja, da bi mu naslednjega dne — na Pepelnico pomagal pepeliti vermike. Mežnar je bil takoj pripravljen ugoditi župnikovi prošnji in leta ga je podučil, kako se ta stvar opravi.

Predno pa je mežnar dospel domov, je pozabil, katere besede mora izreči pri pepeljenju; vrnil se je v župnišče in dobrodušni pastir mu je ponovil omenjene besede.

Ampak noč je dolga in polna pozabljivosti. Ubogi cerkovnik je tekem noči vse pozabil in ni mu kazalo drugega kot znova pobarati fajmostra.

"Kako ste že rekli, gospod župnik, da moram govoriti pri pepeljenju," ga je povprašal v zakristiji.

Dobri župnik, ki je bil bržčas slabe volje, je jezno pogledal trgovčevega mežnarja ter nevoljno vzdiknil:

"Oh, tepec si in tepec boš ostal!"

In mežnar je šel ter začel pepeliti vermike: zaznamoval je njihova, čela s pepelom in pri tem izgovarjal pomneljive besede: "Tepec si in tepeš boš ostal!"

Angleški delavski premijer MacDonald apelira na ameriško delavstvo, da ga podpira v njegovem boju za svetovni mir. V svojem nagovoru na konvencijo ADF je plediral na ameriško delavstvo, naj se združi in napove vojno vojni, njegovo orožje pa naj ne bo revolucija, ampak glasovnica.

Mr. MacDonald ima prav, Delavstvo se mora združiti in napovedati vojno vojni in vsem tistim, ki si jo želijo, da bi se okoristili z njo. Namesto pušk in bajonetov naj se poslužijo volilnega listka, ki mu bo pripomogel do gotove zmage ter mu dal oblast, ki mu gre. Upajmo, da bo mr. MacDonald dojel tisti veseli dan, ko bo ameriški delavec znal upotrebiti svojo glasovnico ter izpodnesel stolček svojemu tiranu: kapitalizmu.

Prihodni mesec pride Krist na zemljo in jo zdrobi v prah, pravi neki Anglež v Kanadi in njegovi pristaši mu verjamejo. Baje so se utaborili na nekem hribu blizu Masefielda, Sask., kjer čakajo na "konec sveta." Da bi se le ne naveličali "čakati" ...

Kadar sem zvedel iz zanesljivega vira, bo Euclid Foundry Co. za božič poslala baje zelo luštne psičke (pa ne prave, žive psičke) svojim odjemalcem in prijateljem. Skoro mi je žal, da se nisem potrudil postati vsaj prijatelj omenjene firme. Bi saj kakšnega psička iz kovine dobil, tako pa se bom moral zadovoljiti s tistimi v pratiki.

Duhovnik, ki bere evangelij: — Dajte Bogu kar je njegovega, cesarju pa, kar je cesarjevega, (v mislih pa pristavi: — Vi, kmetje in delavci pa se pod nosom obriskite!) — Tone Podgoričan.

Nov suhaški naval v Jolietu.

Joliet, Ill. — Vzvezni proti bičniki so 18. t. m. spet vpadli v petnajst prostorov in zaplenili precej pišče ter aretirali pet oseb, med temi tudi dve ženski.

Dr. med. A. Froehlich:

Potenje je zdravo

Delovanje v človeškem, živalskem in rastlinskem telesu, ki ga imenujemo življenje, je odvisno od stalnega dotoka toplote. Rastlinam dovajajo toploto solnčni žarki, človek in toplokrvni živali je sredi med rastlinami in toplokrvnimi živalmi; njena notranja toplota se ravna v glavnem po vnvanji toploti, a one toploti, ki jo dobi od kemične pretvorbe zaužite hrane, je malo. Bilo bi čisto nemogoče misliti, da je življenje na zemlji nastalo v negotovljubnih predelih okoli severnega in južnega tečaja. Izvestna količina toplote je neobhodni pogoj za prosperiranje življenja, ki se začne šele nad neko toplotno mejo: velik mraz zavira in hromi, da, celo uničuje življenske pojave, še bolj pa previsoka toplota.

Najvišja dopustna toplota pri človeku.

Ljudje in toplokrvni živali brez škode prenese precejšnjo temperaturo ožarja, a le tedaj, če je obdajajoč jih zrak suh in ne nasičen z vodno paro. V prostoru a popolnoma suhim zrakom lahko človek vzdrži 60° C po priliki kako uro, prav neznačen čas tudi temperaturo 140°, to je za 40° višjo od vrele vode. Zgodilo se je celo, da je človek brez škode prestal celo tale pokus: Zaprl so ga v suh zaboj, ki je bil razgret na 120° C, ter je tam vzdržal tako dolgo, da so med tem jajca, ki so jih obnemel z njim postavili v zaboj, postala "trda", to je, da je njih beljakovina od vročine skrknila. Narobe pa kopl 44° C komaj kdo prenese več ko nekaj minut.

Z vročino nad bakterije.

Neznatni, le z velikimi mikroskopi vidno povzročitelji nalezljivih bolezni pri človeku in živali — bakterije ali bacili — kažejo nasprotno vročino različen odpor. Med tem ko nekateri izmed njih izgube sposobnost plojenja in postanejo tako že pri razmeroma nizkih temperaturah neškodljivi ter že pri neznatnem prskorajčenju te toplotne meje odmor, so druge vrste za vročino tako malo občutljive, da jih zamoriš šele z visoko toplota. Tudi bakterije prenese suho vročino mnogo lažje kakor vlažno; zato lahko z dovolj dolgim desinficiranjem (razkuženjem) v drobi vodni pari vse bakterije, tudi posebno žilave trose, iz katerih se porajajo nove kati, z raznealjševostjo zamoriš. Na razkužitvi temelji tudi aseptičnost najdalekosežnejših kirurških operacij; na instrumentu zamoriš bakterije in ga steriliziraš z dolgim kuhanjem, obvezila pa z vodno paro pod visokim pritiskom.

Učinek toplote na ljudi in živali je različen, kakor je pač živali ustvarjena: nekatere živali ohranjajo svojo notranjo toploto, ki je enaka toploti krvi, v normalnih prilikah zmerom na isti višini, druge, tako zvane mrzlokrvne živali pa umejo svojo telesno toploto prilagoditi izpremembam vnvanje temperature.

Smart živcev od toplote.

Če toplota stalno narača, se tako zvana "protoplazma" žive substance tako bistveno izpremeni, da z zopetnim ohlajenjem ne dobi več prejšnjega stanja in nastopi smrt. Celotni organizem človeka in toplokrvne živali je obojen v katastrofo že pri temperaturah mnogo pod 53 stopinj. Porast notranje toplote vsega telesa za pet do šest stopinj nad toploto krvi ne prenese niti tedaj, če traja samo malo časa, ker preneha delovati centralni živčni sistem, ki sestoji iz možganov in hrbteničnega možga. Prav tako odpovedo dihalni organi in srce prestane utripati.

Gotenje je zdravo.

Sredstva, s katerimi se telo človeka in toplokrvnih živali zavaruje pred preveliko toplota, so različna. Najprej se je treba ogibati vsega, kar utegne ustvarjati v telesu novo toploto, kakor na primer gibanje ali obilno dovajanje redilnih hranil. Dalje človek odloži obliko in se skuša ohladiti na neposredni način v kopeh ali z uživanjem mrzlih pišča. Pivo ni priporočljivo, ker pospešuje tvorbo toplečnega plasti, ki otežuje ohlajenje. A mati priroda nam je tudi sama

dala poceni, a vendar zanesljivo sredstvo proti preveliki toploti: potenje. Potenje je odlično pomoček proti prevelikemu notranjemu ogretju; da pot izhlapi, to je, da preide iz tekočega stanja v stanje pare, je potrebna izvestna količina toplote, ki jo dobavljaja kri, krožeča v koži. S tem pa se le-ta iznebi toplote in se ohladi, kar občutimo poleti zelo prijetno. Otiranje potu je neopazeno, ker prinaša ohlajitev le neopazno izhlapevanje na površju kože.

Potenje velja po pravici za zdravo in ne bi bilo prav preprečevati ga. Pot se do izvestne mere izloča samodejno; poprečno se potu ne izloči več, kolikor ga v istem času lahko izhlapi; samo na obrazu se včasih zelo hudo potimo.

Debelejši ljudje se morajo v primeri z vitkejšimi znatno bolj potiti, ker plast topleč pod kožo kot slaba prevajalka toplote navzlic obilnemu potenju zelo otežuje oddajanje toplote iz notranjosti telesa. Nekaj silnega opažamo pri morskem psu in kitu, ki se v zelo hladnih vodah severnih morij prav dobro počutijo.

Avstralsko delavstvo prevzema vlado

Sijajna zmaga presenetila tudi delavstvo. Delavski urednik postane ministri predsednik.

Sydney, Avstralia. — (F. P.) — Sijajna zmaga avstralske delavske stranke je presenetila tudi marsikatero laborita. Zmaga je bila kompletna. Prejšnji nacionalistični ministri predsednik Stanley Bruce je ob poročilu volilnega rezultata vzdiknil, da se je zgodilo nekaj "groznega."

Od 75 parlamentarnih sedežev je delavska stranka dobila 46, nacionalisti 15, podeželska stranka 9 in neodvisneži 5. Laboritje bodo imeli v parlamentu absolutno večino, ne pa v senatu, kjer so usidrani konservativci.

Ministri predsednik postane James Henry Scullin, ki je po podlicu delavski urednik. Scullin bo sodeloval z Ramsay MacDonaldom in britsko delavsko stranko. Po smernicah je avstralska delavska stranka silna angleški Labor party.

Glavno vprašanje volilne kampanje je bilo zvezno delavsko razsodišče, ki ga je mislila ukiniti prejšnja nacionalistična vlada. Pri tem poskusu je bila v parlamentu poražena z enim glasom večine in na volišču je dobila pa smrtni udarec.

Wheeler izziva servilne senatorje

Senatna preiskava industrijske vojne na jugu je odvisna od njih.

Washington — (F. P.) — Senator Wheeler ne bo več pritiskal za senatno preiskavo industrijskih bojev na jugu. O tem se je pred par dnevi razgovarjal s časniškimi poročevalci, ki so ga vprašali, zakaj ne predloži ponovno svoje resolucije za preiskavo.

"Ta zadeva je sedaj odvisna od tekstilnih senatorjev," je pojasnjeval Wheeler. "Ponovna predložitev moje resolucije je brez pomena, dokler se ta skupina ne zedini za tako preiskavo. In ker senator Overman (iz N. Caroline) lahko blokira sprejetje resolucije, za mojo osebo tudi ne maram dati tej skupini prevetve, da bi vrzela odgovornost na rame drugih."

Overmanu največ pomaga senator Simmons, ki tudi odprto nasprotuje senatni preiskavi. On bi ne nasprotoval, ako bi preiskavo vodila zvezna obrtna komisija. Ker je pa senator Overman nasproten tudi tej preiskavi in tudi ostali senatorji tekstilne skupine, bo stvar najbrže zapala.

Veliko posužb na lovilce psov.

Chicago. — Poklic okrajnega "dog catcherja" mora biti zanimiv posel. Ko je civil service komisija naznanila, da okraj Cook potrebuje 17 lovilcev psov, je vložilo prošnjo za to službo nič manj kot 700 prošilcev.

Ali je temeljito zvečenje potrebno?

Higijena je sistem zdravju koristnih zavedi in prepovedi. Higijenski pouk je utemeljen poziv, da živiš po dognanjih znanosti. Temeljitem zvečenju jedi trde, da je neobhodni pogoj za življenje po zdravstvenih načelih. Otroke karajo, češ da jedo prenaglo, in kdo se izza mladih let ne spominja večnih opominov? Ze spet prehitro ješ! Posebno aktualno je bilo vprašanje zvečenja za časa vojne. Za vzor je tedaj veljal American Horace Fletcher, ki je v devetdesetih letih minulega stoletja propagiral v svoji knjigi "Umetnost uživanja", intenzivno zvečenje in oslinjenje (kot prvi del prebave.) Pisec teh vrst je prišel na italijanski fronti nekoč mimo avstrijske baterije, ko je bil ravno premor med streljanjem. Topničarji stali lepo v vrsti in so morali pod stroгим nadzorom "fletchirati" suh kruh. Toda z obrazov sem jim čital, da bi, če bi le mogli, najbrže obrnili svoje topove proti Mr. Fletcheru ...

A tudi še po vojni so hoteli dognati, zakaj se dajo bolje prebaviti one jedi, ki so bile dober prežvečene. Napravili so mnogoštevilne poskuse na sebi in živalih, pa tudi na ljudeh. Na univerzi v Kielu sta se podvržla dva mlada zdravnik z zelo težavnim žvečilnim poskusom. Eden od njiju je šel celo tako daleč, da si je dal zobovje začasno umetno pokvariti, tako da je bil pri ljen slabo žvečiti. Vsi poskusi so pokazali, da je dobro prežvečenje daleko boljše od površnega, ker pride tako hrana zelo fina zdrobljena in s slino omočena v želodec.

Na vse to pa prihaja zdaj dr. Kerittu Seppä v "Skandinavskem Arhivu za fiziologijo" z dolgo, skoro sto strani obsegajočo in v vsem pomembnih argumentih podkrepeljeno razpravo s fiziološkega inštituta helsingforske univerze, ki preverja vse dosedanje nazore o zvečenju. Po njegovih inicijativah se je mnogo moških in žensk podvržlo raznim prehranjevalnim poskusom, ki so se vršili pod kar najstrožjim nadzorstvom. Poskuse so napravili z raznimi vrstami hranil in sicer za slabo, navadno in dobro zvečenje. Dr. Seppä je že prej domneval da so se morale pri vseh prejšnjih poskusi utihotapiti neke nečistoč; in zdaj se je v resnici izkazalo, da želodčni podaljšek (želodčni črevesni kanal) enako popolno izsesa hranilo (od tega je namreč odvisna prebava), naj je že človek prežvečil izredno površno, normalno ali kar moči dobro. Le pri eni sami vrsti hranil so opazili, da temeljito zvečenje znatno zviša resorpcijo (izsesanje), to je prekašen slanina.

Dr. Seppä, ki je po poklicu zobni zdravnik in mu torej ni moči očitati predsodkov, prihaja do zaključka, da intenzivno zvečenje z stopnjo prebave že iz tega preprostega razloga vobče ne pride v poštev ali pa le v neznatni meri, ker je hrana, ki jo uživajo civilizirani narodi, že tako dobro predelana in pripravljena, da jo prebavljivi soki naglo načno. Vrh tega umejo prebaviti svoje delovanje tako uraditi, da jih pomanjkljivo zvečenje pri tem delu ne moti. Resorpcijo povečujoči efekt zvečenja ki so ga ugotovili pri slanini, je izviral od tega, ker je bila slanina zelo slabo pripravljena in prebavljivi soki niso mogli dovoljno obdelati slabo prežvečene hrane.

Dr. Seppä naglaša, da je izvedel svoje poskuse na zdravih ljudeh in v razmeroma kratki poskusni dobi. Rezultati, ki jih je dosegel, ne izključujejo možnosti, da bi utegnili nekako znatno zvečenje pri izvestnih bolnih izpremenbah v delovanju želodčnega podaljška roditi poslabšanje izsesavanja in s tem kake bolezenske Zatorej bo še zmerom najbolje ravnati se za načelu: Nikakega fanatičnega prepovedovanja zvečenja, toda, zaradi varnosti, tudi ne prehlastnega požiranja!

LATINICA V RUSIJI

Že l. 1922. so začeli uvajati med turški in tatarskimi plemeni Sovjetske Rusije latinico ako abecedo. Na čelu je bil Aberbeidžan, ki mu sledili Uzbekistan, Dagestan, Krim in druge zvezne dežele. Ker pa je nastopila vsa država s svojimi načrti in sistemi, se je omenjal predlanski "Vseruski odbor za novo abecedo v Sovjetski Rusiji" s sedežem v Bakuju. Ta odbor je prirejal po raznih krajih propandantne kongrese, ki so v tem pogledu mnogo koristili. Do letošnjega leta je sprejelo je kar 30 milijonov ljudi tatarskega, iranskega in mongolskega plemena enotno latinsko abecedo. Zanimanje zanjo je zelo veliko. Aberbeidžan je sedaj tudi oficijelno sprejel nov pisavo.

Ameriško življenje

16. Otrok, ki ustreže.

Mala hčerka Samuela Luborja se je minule poletje kopala v jezeru. Ves božji dan je bila v kopalšču in tekala je po obrežju v kopalni oblačilcu. Ker domača hiša ni bila daleč od kopaljšča, je tekla tudi domov v istem oblačilcu. Med potjo je bila široka zelena trava. Trava na trati je bila lepo porezana in mehka kot pušna proga. "Uj!" je zavrisnalo dekletce in se v valjalo po trati.

Tedaj pa je pristopil policaj. "To je pušna postavi. Biti na trati v kopalni obleki je pušna povedano." A tako, si je mislila deklica. A je v kopalni obleki prepovedano, se temu lah odpomore. V hipu je otrok vrgel oblačilce sebe in punčka je stala pred policajem kakor je je mati porodila. Ali je to tudi pušna povedano? ...

